

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text> (дата звернення 08.10.2021).

8. Чубар Л. Обов'язок державних органів виконувати рішення конституційних судів. *Вісник Конституційного Суду* 2001. № 5. С. 55-59.

9. Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики. МП Леся, 2007. С. 716.

10. Рішення Конституційного суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзаців першого, другого, четвертого, шостого частини п'ятої статті 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положень пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» (справа про щомісячне довічне грошове утримання суддів у відставці) від 8 червня 2016 року № 4-рп/2016

11. Конституции государств Европы: в 3-х томах. Т. 1 . Под общ. ред. Л. А. Окуньков. НОРМА. 2001. С. 824.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-31>

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЕКТУ № 7721 ПРО ДЕКОЛОНІЗАЦІЮ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Зозуля О. І.

*доктор юридичних наук, доцент,
завідуючий науковим сектором порівняльного
конституційного та муніципального права
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

В умовах триваючої з 2014 року російсько-української війни питання протидії антиукраїнській, проросійській пропаганді, у тому числі позбавлення гуманітарної сфери України символізму т.зв. «руського міру», наразі відповідає нагальним суспільним запитам і національним інтересам протидії триваючій проти України агресії Російської Федерації. У цьому контексті слід відзначити загалом із позитивного боку ініціативи щодо законодавчого врегулювання зазначених питань, зокрема законопроект від 01.09.2022 р. реєстр. № 7721. Разом із тим, даний законопроект не позбавлений деяких недоліків і прогалин, що мають бути враховані та опрацьовані в рамках законодавчої процедури з метою дотримання норм Конституції

України та прав людини, а також забезпечення ефективного правозастосування. З огляду на це нами й вбачаються актуальними питання законодавчих засад деколонізації гуманітарної сфери України.

Передусім, відмітимо, що попри наявність у ст.1 законопроекту визначень деяких термінів він залишається переобтяжений термінами, що не мають ані усталеного загальнолексичного розуміння, ані чіткого, однозначного юридичного змісту. Це значною мірою ускладнюватиме правозастосування й створюватиме передумови для довільної інтерпретації його положень. Зокрема йдеться про такі терміни як «російська імперська гегемонія», «фруський мір», «російський понаднаціональний імперський простір», «російське месіанство», «імперська експансія держави-агресора» тощо. Також викликає питання коректність використання відносно України саме терміну «деколонізація», оскільки у політико-правовому значенні вона ніколи не була колонією або підмандатною територією СРСР чи Російської імперії. Натомість більш доречно було би говорити, наприклад, про «протидію ідеології русского міра».

Потребує суттєвого уточнення визначення у ч.1 ст.4 законопроекту принципом державної політики деколонізації неприпустимості діяльності політичних партій і об'єднань громадян, «формальними або неформальними програмними цілями» яких є «заперечення існування України та українського народу, елементи ідеології русского міра, пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму». Так, фактичне визнання достатнім для заборони об'єднання громадян наявності лише певних «неформальних» програмних цілей (навіть без вчинення реальних дій щодо їх реалізації) не узгоджується з нормою ч. 1 ст. 37 Конституції України. Такий підхід не забезпечує необхідну правову визначеність та створює умови для обмеження конституційного права на свободу об'єднання через можливий надмірний суб'єктивізм пошуку та юридичної оцінки «неформальних програмних цілей» громадських формувань. Тому у даному разі коректніше мало би йтися про зміст як закріплених програмних цілей, так і практичної діяльності об'єднань громадян.

При цьому, вищеозначене «заперечення існування України та українського народу, елементи ідеології русского міра...» змістовно вже охоплюється конституційними підставами заборони об'єднань громадян. З огляду на це обґрунтованим вважаємо не стільки формулювання нового принципу заборони діяльності певних об'єднань громадян, скільки покладення в основу державної політики деколонізації існуючої конституційної заборони утворення та діяльності відповідних об'єднань громадян.

Іншим принципом державної політики деколонізації у ч. 1 ст. 4 законопроекту визначено «всебічну підтримку Томосу про автокефалію Православної Церкви України як основи деколонізації України у релігійній сфері». Щодо цього зауважимо нерозкритість законопроектом реального змісту даного принципу, зокрема суб'єктів і можливих/

обов'язкових форм подібної «всебічної підтримки Томосу». Тим більше в контексті потреби дотримання конституційного принципу релігійного плюралізму та відокремленості релігійних організацій від держави, що не має допускати опосередковане відведення особливої ролі у державній політиці деколонізації окремого внутрішньо-організаційному заходу окремої релігійної організації.

При цьому, «заперечування автокефалії Православної церкви України та її канонічного статусу, правової бездоганності Томосу про автокефалію» у п. 10 ч. 2 ст. 5 законопроекту пропонується розглядати як один із різновидів антиукраїнської, проросійської пропаганди. Наголосимо, що статус Православної церкви України де-юре прямо не пов'язаний з питаннями державності України, її суверенітету та національної безпеки. Тому у захисті та відстоюванні державою суто релігійного статусу даної релігійної організації може вбачатись надання державою їй певних преференцій та втручання у релігійну сферу, що порушуватиме ч. 1 ст. 15, ч. 3 ст. 35 Конституції України.

Зазначимо, що згідно ст.6 законопроекту забороняється трансляція та публічний показ програм телерадіоорганізацій, які підпадають під юрисдикцію Російської Федерації або прирівнюються до них. Водночас вказане містить прогалину, не охоплюючи випадки трансляції програм (які містять антиукраїнську, проросійську пропаганду) телерадіоорганізацій та інших суб'єктів у сфері медіа не Російської Федерації, а інших країн.

Також не можна погодитись із передбаченим п. 9 ч. 1 ст. 6 законопроекту виключенням із заборони трансляції програм телерадіоорганізацій Російської Федерації їх трансляції у місцях де присутні особи, які належать до «кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї». Адже юридична невизначеність категорії «близькі знайомі сім'ї» фактично створює передумови для формально легального публічного відтворення серед значного кола осіб програм телерадіоорганізацій Російської Федерації.

Відповідно до ч. 5 ст. 7 законопроекту ним встановлюються загальні підстави для відмови у наданні погодження на спорудження пам'ятників, тоді як додаткові підстави можуть визначатись Положенням, затверджуваним центральним органом виконавчої влади у сфері культури. На нашу думку, з метою забезпечення більшої правової визначеності та недопущення надмірного обмеження у підзаконному порядку прав громадян на спорудження пам'ятників доцільно закріпити виключний перелік означених підстав саме на законодавчому рівні. Тим більше, що з огляду на загальну мету відмови у погодженні спорудження пам'ятника, пов'язану з протидією антиукраїнській пропаганді, перелік підстав для такої відмови цілком може бути сталим і постійним.

Те ж саме загалом стосується й передбаченого ч. 3 ст. 8, ч. 3 ст. 9 законопроекту аналогічного затвердження в окремих Положеннях додаткових підстав відмови у наданні погодження на використання

власних імен фізичних осіб, географічних назв у найменуванні закладів культури та закладів освіти.

Відзначимо, що у ч. 6 ст. 7 законопроекту передбачено прийняття рішення про демонтаж пам'ятників, встановлених з порушенням вимог цього законопроекту, місцевою радою, сільським, селищним, міським головою або головою обласної державної адміністрації. Разом із тим, даний механізм містить прогалину, пов'язану з можливим фактичним неприйняттям головою обласної державної адміністрації рішення про демонтаж відповідних пам'ятників у встановлений строк або з судовим оскарженням та наступним скасуванням його рішення (у разі спливу строку для його перезатвердження). Вказане має бути враховане у процедурі прийняття рішення про демонтаж пам'ятників задля недопущення її блокування через сплив строків прийняття рішення про це.

Запропоновані у ст. 8 законопроекту обмеження щодо назв закладів культури стосуються тільки тих з них, які засновані на державній або комунальній формі власності. Водночас навряд чи відповідає цілям даного законопроекту щодо протидії антиукраїнській пропаганді відсутність потреби одержання погодження на використання імен фізичних осіб, географічних назв у найменуванні закладів культури, заснованих вже на приватній формі власності. Те саме стосується й викладеного у ст. 9 законопроекту ідентичного підходу до погодження найменувань лише державних та комунальних закладів освіти.

А у ст. 10 законопроекту встановлено заборону присвоєння географічним об'єктам і об'єктам топоніміки назв, пов'язаних з державою-окупантом. Тут як прогалину маємо зауважити, що не передбачається жодних механізмів і строків перегляду вже існуючих назв географічних об'єктів і об'єктів топоніміки, які у розумінні законопроекту можуть бути пов'язані з державою-окупантом.

Суміжним недоліком законопроекту вбачається відсутність й інших належних процедур реалізації його положень, зокрема порядку контролю дотримання встановлених заборон, порядку запобігання, встановлення фактів антиукраїнської, проросійської пропаганди та реагування на них тощо.

Встановлена ст. 11 законопроекту вимога щодо відповідного перейменування релігійних організацій, афілійованих з релігійними організаціями держави-агресора, сама по собі не обмежує конституційне право на свободу віросповідання чи безпосередню релігійну діяльність таких релігійних організацій. При цьому, в рамках удосконалення порядку їх перейменування слушним було би закріпити строк, протягом якого компетентний центральний орган виконавчої влади повинен надіслати повідомлення такій релігійній організації про необхідність приведення її назви у відповідність до вимог даного законопроекту.

Крім цього, досить дискусійним є запровадження відповідних штрафів за порушення лише окремих вимог даного законопроекту (наприклад, щодо заборони антиукраїнської, проросійської пропаганди),

водночас не передбачаючи подібних стягнень за порушення вимог щодо географічних назв та назв об'єктів топоніміки, спорудження пам'ятників тощо.

Таким чином, триваюча проти України військова, політична та інша агресія Російської Федерації виявляє необхідність системного реагування держави щодо позбавлення гуманітарної сфери України символізму т.зв. «руського міру». Спрямовані на це законодавчі ініціативи не мають допускати використання не юридичних, не узгоджених між собою термінів, відсутності належних правових процедур і строків реалізації встановлених правил і обмежень, контролю за їх дотриманням; а також не повинні виходити за межі конституційних підстав заборони об'єднань громадян, надавати преференції окремим релігійним організаціям чи допускати підзаконне розширення підстав відмови у погодженні спорудження пам'ятників тощо.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-32>

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Зотов Н. М.

аспірант кафедри кримінального права і процесу

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Національна безпека України – запорука демократичного розвитку, поступу держави; захист суверенітету, конституційного ладу та національних інтересів від реальних та потенційних ризиків.

Законодавчо регламентація національної безпеки здійснюється Законом України «Про національну безпеку України», згідно якого, національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Економіка виступає платформою функціонування та стабільного розвитку держави, отже, забезпечення стійкості економічної системи до впливу негативних чинників, та, водночас, інтегрованої до міжнародного економічного простору, є одним із найважливіших завдань національної політики держави. Упродовж останніх восьми років, економіка України, не зважаючи на виклики гібридної війни, пандемії COVID-19, поступово репрезентувала відновлювальне зростання (позитивна динаміка ВВП, зростання середньої номінальної заробітної плати, підвищення реальних доходів громадян та їх добробуту).